

ningar en trivialitet, som förekommit sedan länge. v. Haartman (1969) påpekar, med det finska bokortregistret som underlag, att häckningsstarter i mars förekommer i och i närheten av städerna. Paradoxemplet är ett grönfinkbo i Helsingfors, där ungarna lämnade boet den 15–20 april och där första ägget bedömdes ha värpts ca 20 mars, alltså ett parallellfall till Pixbo-häckningen. Året var 1933.

Genomgång av ett tjugotal av de indexförsedda årgångarna av *Vår Fågelvärld* resp. *Fauna och Flora* gav många hänvisningar till grönfink, men informationen gällde så gott som uteslutande förekomst i fågelstationsrapporter, lokala artlistor och exkursionsreferat. Häckningsdata är uppenbarligen sällsynta, men de finns kanske gömda i dagens yviga och svåröverskådliga flora av lokala fågeltidskrifter.

Ett grepp om läget vad gäller tidiga häckningsstarter i Sverige kan erhållas om observerade matningar av flygga ungar i april rapporteras till *Ornis Svecica*. Det finns ju otaliga fågelbord, som bevakas av kunniga ornitologer. Tyvärr har alla försök att upprätta ett bokortsregister i Sverige gått över styr. Det sägs dock, att en försvarlig mängd häckningsdata blir automatiskt registrerade i samband med ringmärkningen av boungar. Datalagda uppgifter finns alltså på ringmärkningscentralen. Kanske är det lätt att "knappa" fram antalet ungkullar av grönfink, som ringmärkts i april. Finns sådana uppgifter? Vad säger ringmärkningscentralen?

Referenser

- Cramp, S. & Perrins, C.M. 1994. *Handbook of the Birds of Europe, Middle East and North Africa*. Vol.8. Oxford University Press, Oxford.
- Glutz von Blotzheim, U.N. & Bauer, K.M. 1997. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Bd 14/II, AULA-Verlag, Wiesbaden.
- Haartman, L.v. 1969. The nesting habits of Finnish birds. I. Passeriformes. *Commun. Biologicae* 32, 187 pp.
- Newton, I. 1972. *Finches*. Collins, London.
- Pettersson, T. 2002. CES – Sverige 2001. Sid. 31–38 i *Fågelåret 2001* (Bentz, P.-G. & Wirdheim, A., red.). SOF, Stockholm.
- Svensson, S. & Lindström, Å. 2002. *Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2001*. Ekologiska institutionen. Lunds universitet, Lund.
- Svärdson, G. 1958. Biotop och häckning hos skrattnäsen (*Larus ridibundus*). *Vår Fågelvärld* 17, 1–23.

Summary

A pair of Greenfinches was observed to feed two fledglings on 24 April 2003. The finches visited a feeding place for birds in a garden near Göteborg,

south-western Sweden. It means that the breeding had started in the middle of March with the first egg laid around the vernal equinox. As far as known, this is extremely early for the Swedish population of the species.

Anders Enemar, Ängsvägen 9, 435 43 Pixbo
Erik Nyholm, Sörfors 550, 905 88 Umeå

<https://doi.org/10.34080/os.v14.22799>

Åldersrelaterad fördelning av skrattnäsar *Larus ridibundus* och fisknäsar *L. canus* i det skånska jordbrukslandskapet om hösten

Age-related distribution of Black-headed Larus ridibundus and Common Gulls L. canus across the agricultural plains of Skåne, South Sweden, in autumn

HANS KÄLLANDER

I samband med höstliga studier av skrattnäsar och fisknäsar stöld av föda från tofsvipor *Vanellus vanellus* och ljungpipare *Pluvialis apricaria* (s.k. kleptoparasitism; Källander 2000) lade jag märke till att flockar av skrattnäsar *Larus ridibundus* i områden nära kusten och de stora sjöarna Vombsjön och Ringsjön i Skåne dominerades antalsmässigt av adulta näsar. Däremot hade flockar långt från vatten, som t.ex. på Dalbyslätten, en motsvarande juvenildominans. Under fyra höstar, 1995–1998, samlade jag därför tillsammans med vår äldsta dotter data om ålderssammansättningen i totalt 363 skrattnäsflockar över stora områden av det skånska jordbrukslandskapet. Resultatet bekräftade mitt preliminära intryck: andelen ungfåglar i flockar inom de närmaste 2 km från kusten eller sjöarna var i medeltal blott c.10% och ökade sedan successivt för att 15 km därifrån utgöra drygt 80% (Källander & Rosenkvist 2000). Under vintern har Vande Weghe (1971) i Holland-Belgien för både fisknäsa *L. canus* och skrattnäsa funnit en tendens till högre andel unga fåglar en bit från kusten än i kustnära områden, medan Sueur (1993) fann en liknande tendens för fisknäsa i Frankrike.

Under vårt ovannämnda kringflackande noteras emellertid också att flockar av fiskmås ofta till nästan 100% bestod av adulta (inklusive subadulta) fåglar, en iakttagelse som ytterligare förstärktes under exkursioner under de närmast följande åren. Samma iakttagelse har oberoende gjorts av Håkan Hallander (muntl.). Under höstarna 1997 och 1998 hade vi visserligen bestämt adult:juvenil-kvoten i många fiskmåsflockar, men det materialet hade inte bearbetats och mitt allmänna intryck förblev att majoriteten fiskmåsflockar innehöll mycket få ungfåglar. För att se om så verkligen är fallet, vilket möjligen skulle kunna tyda på svag reproduktion, men framför allt för att undersöka om även fiskmåsaarna uppvisar en åldersrelaterad fördelning i landskapet, samlade jag under hösten 2003 in ytterligare data om fiskmåsflockar i det skånska jordbrukslandskapet från Onslunda i öster till Öresund i väster. Förutom andelen unga och gamla måsar i flockarna noterade jag också biotop (bar åker, späd stråsad, osv.), fureringsmetod (t.ex. födosökande efter plog, harv eller annat jordbruksredskap, spanande till fots) och huruvida måsarna var aktivt inbegripna i födosök eller befann sig i en rastflock. Det senare gjordes därför att jag hade en känsla av, och misstanke om, att rastflockar innehöll en lägre andel ungfåglar än aktivt födosökande flockar. Om så var fallet skulle detta kunna förklaras med ungfågelnas sämre födosökseffektivitet och/eller sämre konkurrensförmåga, som i sin tur sannolikt tvingar dem att ägna mer tid åt födosök.

Eftersom måsflockar kan misstänkas uppsöka samma födosöksområden dag efter dag, undvek jag upprepade registreringar av måsar i samma område. Under 1997 insamlades uppgifter under tiden 30 augusti–18 november, 1998 14 augusti–17 november och 2003 8 augusti–27 oktober. För att procent-siffrorna för andelen ungfåglar i flockarna skulle bli rimligt representativa och inte influeras alltför mycket av om flockarna innehöll en eller par ungfåglar mer eller mindre (vilket ju får stor påverkan i små flockar), används i den följande redovisningen endast flockar om minst 50 fåglar.

Resultat

Det fanns ingen tidsmässig trend i materialet för vare sig skratmås eller fiskmås, till exempel att ungfåglar var vanligare antingen tidigt eller sent på säsongen. I medeltal innehöll fiskmåsflockarna c. 13% ungfåglar (medeltal av medeltalet för var och en av nio 2-kilometerszoner från kusten eller Ringsjön/Vombsjön; $N = 163$ flockar) med endast obetydlig

variation mellan åren, men mycket stor variation mellan flockar. Med samma beräkningsmetod som för fiskmås ovan var andelen ungfåglar i skratmåsflockarna betydligt högre, nämligen c. 58% (grundat på materialet från 5 år, totalt 385 flockar). Kanske viktigare, andelen ungfåglar i flockarna var betydligt högre för skratmås än fiskmås i samtliga nio avståndszoner (Sign test, $P < 0,004$). Under vart och ett av de tre åren var andelen fiskmåsflockar med mindre än 5% ungfåglar ganska konstant, c. 40%. En jämförelse av ungfågelsandelen mellan rastande flockar och flockar bakom jordbruksredskap (i det övervägande antalet fall plog, men också efter harv, bet- och potatisupptagare) visade att ungfågelsandelen som förväntat var högre i aktivt födosökande flockar (Mann-Whitney U-test, $U = 395$, $N = 84$, $P < 0,001$), men de senare befann sig också i medeltal längre från kusten eller de två stora sjöarna (10,1 mot 6,9 km, se nedan). Skillnaden kvarstod emellertid även sedan hänsyn tagits till denna effekt (GLM, effekten av avstånd, $F_{1,82} = 6,85$, $P < 0,011$; effekten av aktivitet $F_{1,82} = 11,45$, $P < 0,002$).

För skratmåsflockar, som jag också noterade när jag under hösten 2003 körde runt i landskapet, var trenden densamma som tidigare rapporterat, d.v.s. låga andelar ungfåglar nära kusten och höga långt från kusten och de stora sjöarna (Figur 1). Liksom hos skratmåsaarna fanns också hos fiskmåsaarna en trend mot högre ungfågelsandel långt från kusten, Ringsjön och Vombsjön (Figur 2), men även om den är statistiskt signifikant ($r_s = 0,43$, $N = 163$, $P < 0,001$) är den långt ifrån lika tydlig som för skratmåsen. I själva verket var, som framgår av figuren, ungfågelsandelen i fiskmåsflockarna synnerligen variabel och flockar med mycket få ungfåglar förekom inte blott i kust- och sjönära områden utan också långt in i landet.

Diskussion

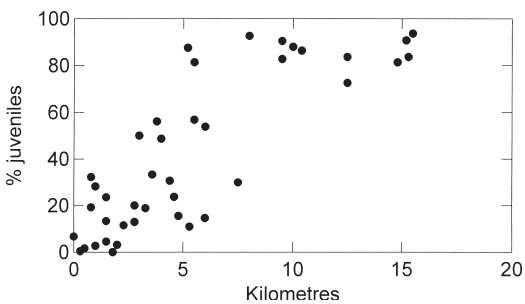
Tanken bakom ovanstående analys har varit att måskategoriernas fördelning i landskapet speglar avståndet till den övernattningsplats de använder. Eftersom denna inte varit känd i de enskilda fallen, har jag använt avståndet mellan den plats, där en flock observerats, och antingen kusten eller någon av de kända övernattningsjöarna Vombsjön och Ringsjön, vilketdera som varit det kortaste. Denna metod kan säkert vara en felkälla. Måsar, som övernattar vid kusten, kanske gör så enbart på vissa gynnsamma platser, vilket skulle leda till att många av de antagna flygsträckorna är för korta. Hur detta skulle påverka resultaten är dock osäkert. Kanske före-

kommer övernattande fiskmåsar tillfälligt eller regelbundet också på andra sjöar än Vombsjön och Ringsjön (även om min enda indikation på detta är en flock som vid uppbrottet på kvällen från trakten av Svedala styrde i riktning mot Börringesjön – samtidigt som andra flockar, som lyft samtidigt, flög mot sydkusten). Om övernattnings sker på någon av sjöarna i det sydsvenska backlandet, skulle detta öka spridningen i data. En genomgång av rådata visar emellertid att denna effekt skulle bli mycket ringa – endast i ett fåtal fall skulle det kortaste avståndet bli till någon av dessa sjöar.

Även om trenden bland fiskmåsar, med en ökande andel unga fåglar ju längre från kusten eller de båda stora sjöarna man kommer, är statistiskt säkerställd, återstår att förklara varför mönstret är långt mer variabelt än i skrattnåsens fall. När det gäller den frågan har jag idag inga goda förslag. Den andra och inte mindre intressanta frågan är varför de båda ålderskategorierna hos de två måsararterna (låt vara mindre tydligt hos fiskmåsen) uppvisar skilda geografiska utbredningsmönster under dagtid. Den hypotes vi framkastade i vår uppsats om skrattnåsarnas fördelning i de skånska jordbruksbygderna (Källander & Rosenqvist 2000) var att de unga fåglarna genom att flyga längre från övernattningsplatserna undvek konkurrens från de i sitt födosök effektivare gamla fåglarna. Visst stöd för denna tanke erhöles vid brödkastningsförsök i Pildammsparken i Malmö, där de ungas framgång var beroende av hur stor andel gamla fåglar som ingick i flockarna. Om denna förklaring är riktig, skulle man

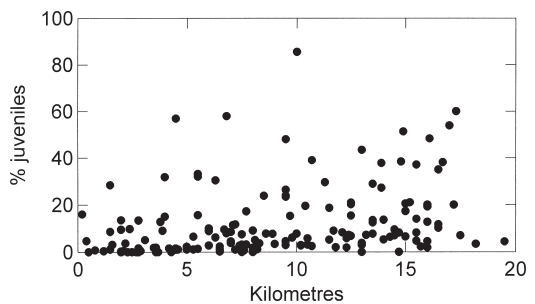
förvänta sig att de konkurrenssvagaste fåglarna under dagtid återfinns längst från övernattningsplatserna. Ett test av denna idé (bäst utförd på skrattnås) skulle vara om de få adulta fåglar, som trots allt uppträder i inlandet långt från övernattningsplatsen, skiljer sig från de gamla fåglar, som under dagtid stannar nära denna. En sådan skillnad skulle kunna bestå i lägre vikt, olika stora fettdepåer, fler blodparasiter, osv.

Den genomsnittliga andelen ungfåglar i de observerade fiskmåsflockarna var c. 13%, att jämföras med c. 58% i de 385 skrattnåsflockar, som totalt registerats. En stor del av denna skillnad förklaras av att andelen ungfåglar med tilltagande avstånd från kusten/sjöarna ökar mycket snabbare hos skrattnåsen än hos fiskmåsen (jämför Figur 1 och 2). Redan i zonen 4–6 km utgör unga skrattnåsar strax över 40%. Men skillnaden mellan arterna var uttalad i samtliga de nio avståndszoner, som användes i beräkningarna. Olsen (1993) fann också en flera gånger högre andel juvenila bland sträckande skrattnåsar än sträckande fiskmåsar vid Falsterbo. Detta ger stöd för att skillnaden är reell och att siffrorna därför troligen speglar en långsammare reproduktionstakt hos fiskmåsen än skrattnåsen. I linje med en sådan tolkning ligger att fiskmåsen tar längre tid på sig än skrattnåsen att nå adult dräkt (Glutz & Bauer 1982, Bengtsson & Blomquist 2003) och således sannolikt har ett betydligt större icke-häckande bestånd. Siffrorna får dock inte tas som absoluta mått på andelen ungfåglar i de båda måspopulationerna. Även om procenten ungfåglar i flockarna kan vara mycket hög

Figur 1. Procenten unga fåglar i skrattnåsflockar på olika avstånd från kusten eller endera av sjöarna Ringsjön och Vombsjön (förmodade övernattningsplatser, se texten). Data från hösten 2003.

The percentage of juveniles in flocks of Black-headed Gulls in relation to distance from the presumed night-roosting sites (the coast or either of two lakes). Data from autumn 2003.

Figur 2. Procenten unga fåglar i fiskmåsflockar på olika avstånd från kusten eller endera av sjöarna Ringsjön eller Vombsjön (förmodade övernattningsplatser, se texten). Data från höstarna 1997, 1998 och 2003.

The percentage of juveniles in flocks of Common Gulls in relation to distance from the presumed night-roosting sites (the coast or either of two lakes). Data from the autumns of 1997, 1998 and 2003.

på inlandslokaler kan mycket väl *totalantalet* måsar vara betydligt högre nära kusten, där adulta fåglar dominerar antalsmässigt. En preliminär analys jag gjorde för några år sedan av antalet sedda skrattnåsar-individer per körd kilometer ger stöd för detta. Inom 5 km från kusten eller Vombsjön/Ringsjön sågs 31 måsar/km mot blott 2,3 måsar/km längre därifrån. För att få säkra mått på reproduktionen måste man därför både bestämma adult:juvenil-kvoter och måstätheter på olika avstånd från kusten och de stora sjöarna.

Det faktum att andelen unga fiskmåsar i medeltal var högre i flockar bakom jordbruksredskap än i rastflockar skulle kunna indikera att de gamla måsarna är effektivare i sitt födosök och därför snabbare kan uppsöka en rastplats. Sannolikt är detta anledningen till att man ser så många rena rastflockar av adulta fiskmåsar eller rastflockar med blott några enstaka ungfåglar. Att rastflockar i medeltal befann sig närmare kusten/sjöarna än flockar bakom jordbruksredskap speglar sannolikt att andelen gamla fåglar generellt är högre i dessa områden.

Referenser

- Bengtsson, K. & Blomquist, L. 2003. Is it possible to age subadult Common Gulls? *Anser* 42: 73–92. (In Swedish with English summary.)
- Glutz, U.N. & Bauer, K.M. 1982. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Bd 8/I (3. Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Källander, H. 2000. Learning the task: age-related differences in the proficiency of Black-headed Gulls kleptoparasitising Lapwings. *Ornis Svecica* 10: 7–12.
- Källander, H. & Rosenkvist, L. 2000. Differential daytime distribution by age in Black-headed Gulls *Larus ridibundus*: adult physical dominance or competitive superiority? *Ibis* 142: 491–494.
- Olsen, K.M. 1993. The migration of gulls and terns at Falsterbo in the summer and autumn of 1991 and 1992. *Anser* 32: 253–262. (In Swedish with English summary.)
- Sueur, F. 1993. Strategies d'utilisation de l'espace et des ressources trophiques par les larides sur le littoral Picard. *Thèse de Doctorat, Université de Rennes I*.
- Vande Weghe, J.P. 1971. Relations entre adultes et juveniles chez la Mouette Rieuse, *Larus ridibundus*, et le Goeland Cendre, *Larus canus*, en hivernage. *Gerfaut* 61: 111–124.

Summary

A few years ago we reported that the proportion of juvenile Black-headed Gulls *Larus ridibundus* increased strongly as one moved inland from the presumed night-roosting sites at the coast and two inland lakes in Skåne, southernmost Sweden (Källander & Rosenkvist 2000). The present note explo-

res whether the same pattern exists in the Common Gull *L. canus*, as previously reported from Belgium/the Netherlands and France (Vande Weghe 1971, Sueur 1993). The study was carried out in the same area as our Black-headed Gull study, i.e. the agricultural areas of Skåne, and by using the same methods. Because observations had indicated that the proportion of juveniles in flocks of Common Gulls was often very low, an additional rationale for the study was to see whether this was true or not.

In addition to recording the age ratio in the gull flocks (differentiating between juveniles and birds in their second autumn or older, called adults below), I also noted whether the gulls were in a resting or an actively foraging flock, and the kind of foraging method used (e.g. following the plough, sugar beet or potato harvester, etc.). To minimise that the same birds were counted on several occasions, repeated counts in the same area were avoided. Data were collected from 30 August to 18 November in 1997, 14 August to 17 November in 1998, and 8 August to 27 October in 2003. The analyses were restricted to flocks of at least 50 birds to avoid undue influence of a few birds on the proportions of the two age categories.

Neither for Common Gulls nor Black-headed Gulls (which were also recorded when encountered) was there any seasonal trend in the proportion of juveniles. Common Gull flocks contained an average of c. 13% juveniles (N = 163 flocks) versus c. 58% for 385 flocks of Black-headed Gulls (figures calculated as mean of the means for nine 2-km zones from the presumed roosts). More importantly, in every zone, the proportion of juveniles was considerably higher in the Black-headed Gull than the Common Gull (Sign test, $P < 0.004$). In each of the three years c. 40% of Common Gull flocks contained less than 5% juveniles. The proportion of juvenile Common Gulls was higher in flocks after agricultural machinery than in resting flocks (Mann-Whitney U-test, $P < 0.001$). This is partly explained by the fact that more resting flocks were recorded close to the presumed roost sites (see below), but the difference remained statistically significant also after taking distance from the presumed roosts into account (GLM, effects of distance, $F_{1,82} = 6.85$, $P < 0.011$; effects of activity, $F_{1,82}$, $P < 0.002$).

For the Black-headed Gull, the clear trend of an increasing proportion of juveniles the farther one gets from the presumed roost sites was the same in 2003 as earlier reported (Källander & Rosenkvist 2000; Figure 1). The same trend was also present in Common Gulls ($r_s = 0.43$, N = 163, $P < 0.001$), but the

variance was enormous (Figure 2).

I fail to present a good explanation of the large variance in the Common Gull data. For Black-headed Gulls, we suggested that the strong tendency of the age categories to be geographically segregated in daytime represented a case of phenotype-limited ideal free distribution based on differences in foraging efficiency (Källander & Rosenkvist 2000). Why a similar segregation should be less pronounced in the Common Gull is unclear.

Also after correcting for distance from the presumed roosts, flocks behind agricultural machinery contained a higher proportion of juveniles than did resting flocks, suggesting that juveniles may have to compensate for a lower efficiency by spending more time foraging. The very low average proportion of juveniles in Common Gull flocks compared with that in flocks of Black-headed Gulls can no doubt to a large extent be explained by the method of calculation. However, this is not the only reason for the difference, because the proportion of juveniles was much lower in Common than Black-headed gulls in each of the 2-km zones. Also among migrating gulls at Falsterbo juveniles constituted a considerably smaller proportion in Common than Black-headed gulls (Olsen 1993) and may therefore indicate a lower rate of reproduction (and a larger population of non-breeding birds) in the former species.

Hans Källander, Postv. 2, SE-240 12 T. Hällestad, Sweden. E-mail: kallander.hans@telia.com

Häckning av småspov *Numenius phaeopus* på jordbruksmark inom Vindelns kommun in 2003

Whimbrel Numenius phaeopus breeding on farmland in Vindeln, Sweden in 2003

ADJAN DE JONG

I Sverige häckar småspoven huvudsakligen i norrlands inland på fjällhedar, myrar och blöta kalhyggen (Svensson m.fl. 1999, SOF 2002). Myrfågelinventeringarna i Västerbottens län på 1980-talet visade att småspoven förekommer allmänt i inlandet men sparsamt närmare kusten (Forslund m.fl. 1993). Inom

landskapet Västerbotten häckar de flesta småspovarna i dess nordvästra delar (Olsson & Wiklund 1999). En genomgång av 1990-talets fågelrapporter för landskapet Västerbotten ger endast en handfull observationer under häckningstid, samtliga med anknytning till myrar eller kalhyggen. Småspoven ingår inte i rapporterna för Södra Lappland. I Olsson & Wiklund (1999) och i Andersson m.fl. (2000) antyds att den häckande stammen av småspov i landskapet Västerbotten "...är under tillväxt och på expansion österut". Christer Olsson medger dock att påståendet bygger på intryck från en enda muntlig källa. Några faktiska belägg för påståendet finns inte.

Från Sverige finns inga rapporter om småspovar som häckar på jordbruksmark (SOF 2002). De gängse handböckerna (Glutz von Blotzheim m.fl. 1977, Cramp & Simmons 1983, del Hoyo m.fl. 1996) rapporterar heller ingenting om häckning på jordbruksmark. I den europeiska häckfågelatlasen (Hagemeyer & Blair 1997) nämns dock att arten väljer "...less often farmland...". Enligt den norska häckfågelatlasen häckar arten "... av og til på dyrket mark." (Gjershaug m.fl. 1994). I Finland har småspoven börjat häcka på jordbruksmark på senare tid (Hagemeyer & Blair 1997, Väisänen m.fl. 1998). Här lägger den sitt bo främst på nysådda kornåkrar och häckningsframgången är bra (Jari Valkama och Ralf Wistbacka, pers. comm.). I flera år har jag förgäves letat efter småspovar som häckar på jordbruksmark i Lappland (de Jong 2003, de Jong 2004).

Uptäckt och uppföljning

Sedan 2000 följer jag effekterna på fågellivet av restaurering och återinförandet av kreatursbete inom ramen för projektet "Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde". Den 22 maj 2003 besöktes jordbruksbyn Kulbäcksliden (kartruta 21J5g) för den första av årets två revirkarteringar. Söder om Kulbäcken stöttes en småspov från ett bo med tre ägg. Boet låg i övre delen av ett stort fält på frodig, frisk mark som sluttar tydligt åt nordöst mot Kulbäcken 300 meter längre bort. Fältet var bevuxet med insädd av framför allt klöver och timotej. Koordinaterna för boet var 1682654E, 7126866N (Rikets Nät).

Häckningen följdes genom ytterligare tre besök av mig (1, 15 och 22 juni) och sex besök av Henrik Sporrang, Vindeln (25 och 26 maj samt 3, 12, 17 och 18 juni). Fåglarnas närvaro och beteenden noterades. Skalen av tre av äggen samlades in efter att ungarna hade kläckts.